

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ «ΚΥΠΑΡΙΣΣΟΜΗΛΟ»

ΤΗΣ ΓΙΩΤΑΣ ΚΡΙΛΗ

Αισθάνομαι ιδιαίτερη τιμή και χαρά που μου δίνεται σήμερα η ευκαιρία να παρουσιάσω στο 8^ο Παγκόσμιο Συνέδριο των Αρκάδων το βιβλίο της κ. Γιώτας Κριλή «Κυπαρισσόμηλο». Η συγγραφέας είναι από την Αρκαδία και γεννήθηκε στο Κερασάρι του τέως δήμου Βαλτετσίου. Αν και ζει τόσα χρόνια στην Αυστραλία (από το 1959) παραμένει ακραιφνής Ελληνίδα, που διασώζει στη μνήμη της όλη την παλαιά ζωή του χωριού της και κουβαλά στο βαθύτερο είναι της όλο τον πλούτο του ψυχισμού και της παράδοσης του λαού μας.

Ανάμεσα στις άλλες πνευματικές και επιστημονικές ασχολίες της, που την έχουν καταξιώσει στην μακρινή Αυστραλία, την δεύτερη πατρίδα της, και μετά την έκδοση της πρώτης δίγλωσσης ποιητικής συλλογής της «Τρίπτυχο» το 2003, η κ. Γιώτα Κριλή αποφάσισε να δοκιμάσει τις δυνάμεις της στην πεζογραφία, και μάλιστα στο ιστορικό μυθιστόρημα. Και είχε τις προϋποθέσεις γι' αυτό, δεδομένου ότι εκτός από τον φιλολογικό εξοπλισμό της και το λογοτεχνικό ταλέντο της, διέθετε μεγάλη αγάπη και βαθειά γνώση της ιστορίας της νεότερης Ελλάδας, ιδιαίτερα του 19^{ου} αιώνα.

Καρπός της λογοτεχνικής αυτής στροφής της κ. Κριλή είναι η τριλογία «Μονοπάτια της ελευθερίας», από την οποία μέχρι σήμερα έχουν εκδοθεί οι δύο πρώτοι τόμοι, «Καταβολές» το 2013 με 511 σελίδες, και «Κυπαρισσόμηλο» το 2014 με 526 σελίδες. Και τα δύο αυτά βιβλία έχουν εκδοθεί σε πολύ καλαίσθητες εκδόσεις στο Σύδνεϋ από τον εκδοτικό οίκο "Pteroti House". Δεν χρειάζεται να τονισθεί ότι και τα δύο αυτά έργα, όχι μόνο λόγω του γλωσσικού οργάνου που χρησιμοποιεί η συγγραφέας, αλλά και λόγω του περιεχομένου τους, εντάσσονται εξ ολοκλήρου και χωρίς καμία επιφύλαξη στα κείμενα της σύγχρονης νεοελληνικής λογοτεχνίας, αφού δεν ανιχνεύονται σε αυτά ούτε οι παραμικρότερες επιδράσεις από το φυσικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον της θετής πατρίδας της Αυστραλίας.

Συγκρίνοντας τα δύο πρώτα βιβλία της τριλογίας, βλέπουμε ότι το μυθιστόρημα «Κυπαρισσόμηλο» είναι οργανική και χρονική συνέχεια των «Καταβολών», παρόλο ότι στο δεύτερο βιβλίο πρωταγωνιστούν διαφορετικά πρόσωπα. Το πρώτο βιβλίο αναφέρεται στην περίοδο της Τουρκοκρατίας και της ελληνικής Επανάστασης, το βιβλίο «Κυπαρισσόμηλο» αναφέρεται κατά κύριο λόγο στην εποχή της οθωμανικής βασιλείας. Λεπτομερέστερη όμως έρευνα αποδεικνύει ότι με σύντομες αφηγηματικές αναδρομές η πραγματική χρονική έναρξη του δεύτερου βιβλίου ανάγεται στην πολιορκία της Τριπολιτσάς, όταν

ο κοτσάμπασης Μπερτόλας εν όψει της αλώσεως της πόλης αυτής στέλνει για ασφάλεια και προστασία στο χωριό Πεταλοχώρι τη γυναίκα του και την κόρη του Μαριγώ, μια από τις πρωταγωνιστικές μορφές του όλου μυθιστορήματος. Το τέλος της υπόθεσης του «Κυπαρισσόμηλου» φθάνει λίγο μετά τον Κριμαϊκό Πόλεμο του 1854 και τη δίκη του Μακρυγιάννη το 1859, δηλ. λίγα χρόνια πριν από το τέλος της βασιλείας του Όθωνα και την οριστική έξωσή του από την Ελλάδα το 1862.

Από απόψεως τοπικού πλαισίου, η δράση του βιβλίου καλύπτει σχεδόν όλη την Πελοπόννησο. Κεντρικό όμως σημείο αναφοράς και τόπος όπου εκτυλίσσεται το μεγαλύτερο μέρος του μύθου, είναι το αρκαδικό χωριό Πεταλοχώρι, η θέση του οποίου εύκολα εντοπίζεται στην περιοχή του τ. δήμου Βαλτετσίου, δηλ. στην αποκαλούμενη στο βιβλίο περιοχή της Γούρνας. Ενδεχομένως πρόκειται περί του ίδιου του Κερασταρίου, της ιδιαίτερης πατρίδας της συγγραφέως, ή ίσως για το γειτονικό χωριό Αθήναιο, που βρίσκεται πλησιέστερα στη σημερινή εθνική οδό Τρίπολης-Καλαμάτας. Εξάλλου στο χωριό Πεταλοχώρι, εκτός από τους ναούς και τα ξωκλήσια, δύο χώροι που τυγχάνουν προνομιακής μεταχείρισης στο βιβλίο είναι το κρασοπουλειό του Σαράντη κοντά στην πλατεία και το χάνι του Παντελή κοντά στη δημοσιά. Η δράση του μυθιστορήματος εξακτινώνεται ακόμα από τοπικής πλευράς στο γειτονικό χωριό Τσιλτεβά, στη γορτυνιακή Στεμνίτσα, με την οποία το Πεταλοχώρι έρχεται σε συχνές επαφές και επιγαμίες, στην Τριπολιτσά, στο Ναύπλιο, στην Καραθώνα του Ναυπλίου, στο Άργος, στη Μάνη, στην Αθήνα, και αλλού.

Τα πρόσωπα του έργου είναι πολλά και διάφορα. Από αυτά τα περισσότερα είναι δημιουργήματα της μυθοπλαστικής φαντασίας της συγγραφέως. Η οικογένεια του μέθυσου και βίαιου Σαράντη, που έχει το κρασοπουλειό του χωριού, και του πολύγαμου και πολυφαιμένη Παντελή, που έχει το χάνι του χωριού, προσφέρουν στο έργο το μεγαλύτερο μέρος των πρωταγωνιστικών μορφών του βιβλίου. Ξεχωρίζουν επίσης ο θυμόσοφος και συνετός γέρο Τάσος, παλιός φιλικός, αγωνιστής και δημογέροντας του χωριού, η αρχοντοπούλα αντρογυναίκα Μαριγώ και η αδελφοποιτή της Γαρουφαλιά, προσφυγοπούλα από τα κατώμερα του Μοριά, ο καπετάν Λάμπρος και ο αδελφοποιτός του Βλάσης από την Ήπειρο, ο Σωτήρης, το προσφυγόπουλο από τη Μεσσηνία που έγινε ψυχογιός του δημογέροντα, ο Μιχάλης, πρόσφυγας από την Κρήτη, ο καπετάν Κωσταντής από το Τσιλτεβά, που είχε εγκατασταθεί στην Καραθώνα του Ναυπλίου (σε τόπο που του είχε παραχωρήσει η πατρίδα ως προικοδότηση για τις υπηρεσίες του), ο τραυματίας πολέμου Βαγγέλης από τη Στεμνίτσα, ο κακότροπος και ανήθικος Κοσμάς, ο επιστάτης κυρ Μήτρος και τα δύο παιδιά του, ο άρχοντας κυρ

Πελοπίδας, ο παπάς και δάσκαλος του χωριού παπα Θανάσης, η Σαράνταινα, η Παντελήνα, η θεία Γιώργαινα, η τραγική Αλέκαινα, τα παιδιά τους, τα εγγόνια τους, και πολλοί άλλοι. Πρόκειται για έναν ολόκληρο κόσμο, που η συγγραφέας έχει δημιουργήσει με παραστατικότητα και τέχνη και κινεί με πολλή δεξιοτεχνία. Οι ήρωες αυτοί προβάλλουν εμπρός μας ολοζώντανοι, καθώς περιγράφονται από τη συγγραφέα, όχι μόνο ως ανθρωπίνους τύποι με τα κυριότερα γνωρίσματα του χαρακτήρα τους, αλλά και ως πρόσωπα με τα ιδιαίτερα εξωτερικά χαρακτηριστικά τους. Να, για παράδειγμα, πώς περιγράφει η συγγραφέας μερικούς ήρωες του βιβλίου της. (Τη Γαρουφαλιά): *«Τα μαλλιά της μαύρα σαν του κόρακα το φτερό, το πετσί της μελαψό. Φεγγαροπρόσωπη με μύτη πλακουτσωτή, μεγάλα μάτια και γραμμένα φρύδια»*. (Τον Παντελή): *«Ο Παντελής ήταν μεγαλόσωμος, βοϊδομάτης και φρυδάτος, με τσιγκελωτό μουστάκι και μελαψό χρώμα»*. (Τον Σαράντο) *«Ήταν μαυριδερός με μέτριο ανάστημα. Το πολύ πιτό είχε αυγατίσει τη μαυρίλα και η μύτη του φάνταζε σαν μελιτζάνα»*. (Τον Σωτήρη) *«Είχε τραβήξει ανάστημα. Σιπαρόχρωμος, κατσαρομάλλης, με γλαρά καστανά μάτια, όμορφο παλληκάρι»*. (Τον Βλάση): *«Η όψη του Βλάση ανάδινε ευγένεια. Μελαχρινός, φαρδοκούτελος με σμιχτά δασιά φρύδια, τσιγκελωτό μουστάκι, λεπτό σαγόνι, ψηλά ζυγωματικά»*. Και παρόμοια για όλους τους άλλους.

Εκτός όμως από τα ανύπαρκτα και φανταστικά αυτά πρόσωπα του βιβλίου, στη δράση λαμβάνουν μέρος και υπαρκτές, γνωστές προσωπικότητες της ελληνικής ιστορίας εκείνης της περιόδου, όπως ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ο Νικηταράς, ο Καποδίστριας, ο Όθωνας, η Αμαλία, και άλλοι. Βέβαια κατά τόπους γίνεται μνεία και αναφορά σε δεκάδες άλλα πρόσωπα της ιστορίας: τους ξενόφερτους Αντιβασιλείς, τους ξενόδουλους πολιτικούς, ίδια Μαυροκορδάτο και Κωλέττη, τον Καλλέργη, τον Μακρυγιάννη, τον Θεόφιλο Καϊρη, τον Παπουλάκο, τους αρχηγούς των εκάστοτε στάσεων και εξεγέρσεων, και πολλούς άλλους.

Ο τρόπος με τον οποίο η συγγραφέας συνδέει στο βιβλίο της το φανταστικό με το πραγματικό, ώστε να δημιουργήσει τη νέα, δική της πραγματικότητα είναι εξαιρετικά ενδιαφέρων και επιτυχής. Οι δύο κόσμοι δεν κινούνται παράλληλα και ανεξάρτητα, όπως σε άλλα παλιότερα ιστορικά μυθιστορήματα, αλλά πολλές φορές διασταυρώνονται και διαπλέκονται. Με πραγματική μαεστρία πετυχαίνει η συγγραφέας την απρόσκοπτη διείσδυση των υπαρκτών προσώπων στα μυθιστορηματικά δρώμενα ή το αντίστροφο, κάνοντας έτσι αόρατους τους αρμούς και συγχέοντας τα όρια μεταξύ λογοτεχνίας και ιστορίας.

Θαυμάσιες είναι, για παράδειγμα, οι σκηνές, όπου ο Κυβερνήτης Ιω. Καποδίστριας, γίνεται αντικείμενο λατρείας των Πεταλοχωριτών καθώς διέρχεται από το χωριό τους σε κάποια περιοδεία του. Άλλοτε οι

Πεταλοχωρίτες υποδέχονται τον Γέρο του Μοριά και συνομιλούν μαζί του εκθέτοντας τα προβλήματά τους, και μάλιστα δυο φορές. Άξια μνημόνευσης είναι η συνάντηση του Κολοκοτρώνη με τους Πεταλοχωρίτες στην τελευταία αποχαιρετιστήρια περιοδεία του, λίγους μήνες πριν από τον θάνατό του. Συνάντηση και συνομιλία έχουν οι Πεταλοχωρίτες και με τον σεμνό αγωνιστή Νικηταρά, τον ήρωα των Δερβενακίων, φίλο του δημογέροντα γέρο Τάσου. Μερικοί Πεταλοχωρίτες παρευρίσκονται ακόμα στην τελετή των αποβατηρίων του Όθωνα στην παραλία του Ναυπλίου, γινόμενοι μάλιστα μάρτυρες του γνωστού παραπατήματος του νέου βασιλιά καθώς έκανε το πρώτο βήμα σε ελληνικό έδαφος, κάτι που θεωρήθηκε από αυτούς ως «κακός οϊωνός» και «γρουσουζιά». Οι ίδιοι παρακολούθησαν με ενθουσιασμό και την αποθεωτική υποδοχή του Όθωνα στην πόλη του Ναυπλίου, την πρώτη ελληνική πρωτεύουσα. Θερμή υποδοχή επεφύλαξαν οι Πεταλοχωρίτες και στον βασιλιά Όθωνα, κατά τη διέλευση από το χωριό τους, που έγινε με σκοπό να κατευνάσει τα πνεύματα του λαού που είχαν εξαφθεί από τη σύλληψη του Γέρου. Εξάλλου, μερικοί Πεταλοχωρίτες παρευρέθηκαν στη δίκη του Κολοκοτρώνη και του Πλαπούτα, άλλοι στη δίκη και αθώωση των δικαστών Πολυζωΐδη και Τερτσέτη. Ο φανταστικός ήρωας του βιβλίου Λεωνίδα έγινε αυτόπτης μάρτυρας της επανάστασης της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1843 και διηγείται λεπτομερώς στους άλλους όλα τα ιστορικά καθέκαστα, όπως και το επεισόδιο του Βαυαρού Φέδερ με τον δυναμικό δημοσιογράφο Κων. Λεβίδη. Άλλος φανταστικός ήρωας του βιβλίου, ο αδελφός του Λεωνίδα Τηλέμαχος, που υπηρετεί στα βασιλικά ανάκτορα, συνομιλεί και σχετίζεται με την βασίλισσα Αμαλία. Και διάφορα άλλα περιστατικά, όπου φαίνεται η ικανότητα της συγγραφέως να διαχέει το ιστορικό στο λογοτεχνικό και αντιστρόφως.

Όμως εκτός από αυτή τη συγκεκριμένη τεχνική, η συγγραφέας χρησιμοποιεί κατά βάση την πραγματική ιστορία ως στερεό υπόβαθρο και υπόστρωμα του «μύθου της, ώστε αυτή να λειτουργεί ως πλαίσιο ανέλιξης της μυθιστορηματικής πλοκής. Όλα τα ιστορικά γεγονότα που καθόρισαν τη μοίρα του τόπου μας κατά την δεδομένη χρονική περίοδο, περνούν κατά τρόπο κινηματογραφικό και κατά τη χρονική αλληλουχία τους στις σελίδες του βιβλίου. Έτσι το μυθιστόρημα «*Κοπαρισσόμηλο*» (όπως άλλωστε και το προγενέστερο «*Καταβολές*») γίνεται τελικά ένα εγχειρίδιο ιστορίας των πρώτων τεσσάρων δεκαετιών μετά τη σύσταση του νεοελληνικού κρατιδίου. Εννοείται ότι στο βιβλίο εκτίθενται όχι μόνο τα εσωτερικά ιστορικά γεγονότα, αλλά και οι σχετικές εξωτερικές εξελίξεις.

Είναι προφανές ότι η συγγραφέας γνωρίζει σε βάθος την ιστορία της χώρας μας κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο. Για το λόγο αυτό οι αναφορές της είναι ακριβείς και οι ιστορικές πληροφορίες της αξιόπιστες.

Μάλιστα πολλές φορές δεν αρκείται στην έκθεση των ιστορικών συμβάντων, αλλά οδηγείται σε επιμέρους παρατηρήσεις και κρίσεις οι οποίες αναλύουν και στηλιτεύουν κατά τρόπο αμείλικτο τους παράγοντες που κάθε φορά επηρεάζουν στη χώρα μας το «ιστορικό γίνεσθαι». Εξάλλου, αν και δεν είναι απολύτως απαραίτητο σε ένα ιστορικό μυθιστόρημα, η συγγραφέας πολλές φορές καταφεύγει σε αυτούσια παραθέματα από έργα Ελλήνων και ξένων ιστορικών και απομνημονευτών της εποχής, τεκμηριώνοντας έτσι καλύτερα τα γραφόμενά της. Ενδεικτικά αναφέρω παραπομπές της στα έργα του Φωτάκου, του Μακρυγιάννη, του Νικολάου Δραγούμη, του Μέντελσον - Μπαρτόλντι, του Γεωργίου Φίνλεϋ, του Μάουρερ, του Νέεζερ, και άλλων. Δεν χρειάζεται να υπογραμμίσω ότι και οι εντελώς άγευστοι ιστορικής γνώσης, διαβάζοντας το «Κυπαρισσόμηλο» της κ. Κριλή θα αποκτήσουν επαρκή ιστορική γνώση της εποχής και θα διαμορφώσουν κριτική ιστορική συνείδηση. Από την άποψη αυτή λοιπόν καλώς η συγγραφέας χαρακτηρίζει το έργο της «ιστορικό μυθιστόρημα».

Το μυθιστόρημα όμως δεν είναι μόνο «ιστορικό». Είναι, κατά το ίδιο περίπου ποσοστό, και «ηθογραφικό». Γιατί εκτός από μια ολόκληρη ιστορική περίοδο, το μυθιστόρημα ανασταίνει και μια ολόκληρη εποχή, μια ολόκληρη κοινωνία. Εκτός από την μακρο-ϊστορία της Ελλάδος, υπάρχει και η μικρο-ϊστορία της ελληνικής κοινωνίας, και μάλιστα του αρκαδικού Πεταλοχωρίου, εντός της οποίας ζουν και δρουν τα περισσότερα πρόσωπα του μυθιστορήματος που παρουσιάζουμε. Και η κοινωνία αυτή έχει τα δικά της ήθη, τα έθιμά της, τις γιορτές της, τις τελετές της, τις προλήψεις και δεισιδαιμονίες της, τους θεσμούς της, όπως επίσης και τους δεσμούς και τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων της, τις φιλίες, τους έρωτες, τους γάμους και τις κουμπαριές μεταξύ τους, τους πόθους, τους καημούς και τα όνειρά τους, τα πάθη και τα ελαττώματά τους, αλλά και την ψυχική τους ευγένεια, την ανωτερότητα, το αίσθημα της θυσίας, της αλληλοβοήθειας και της προσφοράς. Και κυρίως, έχει το δικό της ιδιότυπο γλωσσικό ιδίωμα. Όλα αυτά εκτίθενται από τη συγγραφέα με αγάπη, γνώση, συγκίνηση και βιωματική πείρα στις κατάλληλες στιγμές της μυθιστορηματικής αφήγησης. Επομένως, το ιστορικό μυθιστόρημα «Κυπαρισσόμηλο» αποτελεί συγχρόνως και μιαν αξιοπρόσεκτη επιτομή του καθ' ημέραν βίου του λαού μας, μια πραγματική κιβωτό ξεχασμένου εν πολλοίς σήμερα λαογραφικού υλικού, μια χρήσιμη συλλογή δεκάδων πανέμορφων δημοτικών τραγουδιών και μοιρολογιών, παροιμιών, αινιγμάτων, παραμυθιών, κλπ. Το κυριότερο, το βιβλίο αυτό αποτελεί έναν πολύτιμο θησαυρό της αγαπημένης μας αρκαδικής ντοπιολαλιάς.

Το βιβλίο «Κυπαρισσόμηλο» είναι κατά βάθος ένα «χρονικό πόνου». Ένα κατακάθι πίκρας και οργής παραμένει στην ψυχή του αναγνώστη όταν

διαβάσει αυτό το βιβλίο. Και δικαιολογημένα. Γιατί, οι περισσότεροι ήρωες του βιβλίου, και σχεδόν όλοι οι χωρικοί του Πεταλοχωρίου, είναι παλαιοί, υπερήφανοι και αδάμαστοι πολεμιστές της ελευθερίας, που τώρα έχουν καταντήσει ανέστιοι, δυστυχείς και πένητες. Όλοι σχεδόν θρηνούν θύματα του πολέμου. Πολλοί έδωσαν για την πατρίδα τη ζωή τους και τη σωματική τους ακεραιότητα. Όλοι σχεδόν έχουν χάσει δικούς τους με τις αιχμαλωσίες των Αγαρηνών του Ιμπραήμ. Το κυριότερο, όλοι σχεδόν ζουν με την πίκρα του αδικημένου και προδομένου, με την απογοήτευση, ότι παρόλο που πέρασαν τόσα χρόνια, τα πράγματα καθόλου δεν διορθώθηκαν. Αντίθετα, παρά τις υποσχέσεις του Κυβερνήτη αρχικά και της Αντιβασιλείας και του βασιλιά αργότερα, όλα πήγαν από το κακό στο χειρότερο.

Σε όλες τις σελίδες του βιβλίου αναδύεται ανάγλυφο το πικρό παράπονο αυτών των απλών ανθρώπων του λαού, που δικαιολογημένα πιστεύουν ότι οι αγώνες και οι θυσίες τους απέβησαν εις μάτην, ότι εξακολουθούν να δουλεύουν σε γη που δεν τους ανήκει, όπως στην Τουρκοκρατία, ότι τα κτήματα που είχαν οι Τούρκοι έχουν μείνει αδιανέμητα ή δίνονται στους ημετέρους για κομματικούς λόγους, ότι συνεχίζεται η βαρεία φορολογία, τα αφόρητα χαράτσια και οι αυθαιρεσίες των ενοικιαστών, όπως στην εποχή της σκλαβιάς, ότι τα στρατιωτικά τμήματα των ατάκτων που απελευθέρωσαν τη χώρα διαλύθηκαν, ότι η ασφάλεια του καθεστώτος ανετέθη στις χιλιάδες των Βαυαρών στρατιωτών, των πραιτοριανών τυχοδιωκτών που ήρθαν για να καθυποτάξουν τους ατίθασους και να καταβροχθίσουν τα δάνεια και τον εθνικό μας πλούτο, εξωθώντας τους ηρωικούς αγωνιστές στα βουνά, στη ληστεία και στη λαιμητόμο.

Αν κανείς λάβει υπόψη του όλα αυτά, ασφαλώς θα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η σκληρότητα της καθημερινής βιοπάλης του απλού λαού, μαζί με την πίκρα που τους πότιζαν τα πολιτικά και κοινωνικά πράγματα της πατρίδας, έδωσαν στο βιβλίο της κ. Κριλή τον τόσο χαρακτηριστικό και πετυχημένο συμβολικό τίτλο: «*Κοιταρισσόμηλο*», το οποίο πράγματι είναι σκληρό και πικρό.

Αλλά το βιβλίο δεν είναι μόνο ένα χρονικό πόνου. Αποπνέει και ένα άρωμα βαθύτερης αισιοδοξίας. Η πίκρα και η δίκαιη οργή του απλού λαού εναντίον των κρατούντων, τους χαλυβδώνει τη θέληση για επιβίωση. Αυτό που χαρακτηρίζει τους ήρωες του βιβλίου και όλους τους Πεταλοχωρίτες είναι ο πόθος για ζωή και ευημερία. Παρά τις πολλές εξωτερικές αντιξοότητες και την κρατική εγκατάλειψη, γίνονται αυτοί οι ίδιοι κύριοι της μοίρας τους και αποφασίζουν να μην στηριχτούν παρά στις δικές τους δυνάμεις. Δουλεύουν τα χωράφια τους, φυλάνε τα κοπάδια τους, ερωτεύονται, προξενεύονται, παντρεύονται, γεννάνε, βαφτίζουν παιδιά και εγγόνια, χτίζουν καινούργια

σπίτια ή επισκευάζουν τα ερείπια. Και, κυρίως, συμμετέχουν σε κάθε είδους γλέντια, φαγοπότια και πανηγύρια και με κάθε ευκαιρία το ρίχνουν στο χορό και στο τραγούδι. Σε πείσμα αυτών που τους υποτιμούσαν, τους εχθρεύονταν και ήθελαν να τους εκμηδενίσουν, αυτοί διασκεδάζουν τη βασανισμένη ζωή τους και δημιουργούν φυτώρια της νέας γενιάς, για να συνεχιστεί το έθνος των Ελλήνων. Δεν τους μένει παρά το «καρτέρεμα» για τη βελτίωση των πραγμάτων εκ μέρους του κράτους. Είναι χαρακτηριστικό πάντως ότι το βιβλίο τελειώνει και το καρτέρεμα για μια καλύτερη ζωή εξακολουθεί να υπάρχει...

Ας επαναλάβω ότι το βιβλίο «Κυπαρισσόμηλο» της κ. Γιώτας Κριλή ανατέμνει την ελληνική ιστορία του 19^{ου} αιώνα με επαρκή επιστημονική γνώση. Μας δίνει παραστατικά και μέσα από τα μάτια των ηρώων του την πολυτάραχη, ανελεύθερη, ξενόδοουλη, ξενοκίνητη, αντιλαϊκή και απολυταρχική εποχή από τον Καποδίστρια μέχρι τους Αντιβασιλείς και τον βασιλιά Όθωνα, διαψεύδοντας τις προσδοκίες, τις ελπίδες και τα όνειρα των αγωνιστών και του απλού ελληνικού λαού. Εξάλλου, το ίδιο βιβλίο, όπως είπαμε, ζωντανεύει την ελληνική ζωή και παράδοση, αποθησαυρίζοντας πρωτότυπη και εξαιρετη λαογραφική ύλη. Με λίγα λόγια το «Κυπαρισσόμηλο» είναι σε τελική ανάλυση ένα βιβλίο *εθνικής αυτογνωσίας*.

Κλείνοντας τη σημερινή παρουσίαση, θα ήθελα να συμπληρώσω ότι το βιβλίο είναι καλογραμμένο, πολυπρόσωπο, με απλή πλοκή και με γραμμική εξέλιξη, με ζωντανούς διαλόγους, με δράση που προκαλεί αδιάπτωτο το ενδιαφέρον, και με μαστορική εναλλαγή τρυφερών ερωτικών, φιλικών και οικογενειακών σκηνών, με επεισόδια σκληρής βίας και αποτροπιασμού, όπως η απόπειρα βιασμού της Μαριγώς και ο τραυματισμός του δράστη, η κατατόμηση των παλικαριών Καπετάν Λάμπρου και Βλάση στο Παλαμήδι ως ληστών, ο εκτοπισμός της Σαράνταινας στη Ρούμελη, και άλλα. Γραμμένο γλαφυρά και με λιτά εκφραστικά μέσα, το μυθιστόρημα είναι ένα συναρπαστικό ανάγνωσμα, που κάλλιστα μπορεί να γίνει σενάριο κινηματογραφικής ταινίας. Με αγωνία και ενδιαφέρον περιμένουμε τον τρίτο και τελευταίο τόμο της τριλογίας «*Μονοπάτια της ελευθερίας*» από την ταλαντούχα και έμπειρη συγγραφέα κ. Γιώτα Κριλή.

ΗΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Λογοτέχνης, Νομικός, Καθηγητής Πανεπιστημίου

(8^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Αρκάδων, Πνευματικό Κέντρο Τρίπολης, Τρίτη 29 Ιουλίου 2014)